

نظریهٔ جامعه‌شناسی
در دوران معاصر

تالیف جورج ریتزر

ترجمهٔ محسن غازی

WWW.KETAB.IR

نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر

تألیف: جورج ریتز

ترجمه: محسن ثلاثی

چاپ نوزدهم: ۱۳۹۳

تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه

لیتوگرافی: صدف ۸۸۸۳۰۵۳۳

چاپ: گلرنگ یکتا

خیابان انقلاب، بین خیابان فخررازی و دانشگاه، شماره ۱۲۲۴ تلفن: ۶۶۴۶۵۹۷۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

ISBN 978 - 964 - 5524 - 51 - 5 ۹۷۸ - ۹۶۲ - ۵۱ - ۵۱۰۰۰۰۰۰۰۰

Ritzer, George

ریتز، جورج

نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر / تألیف جورج ریتز؛ ترجمه محسن ثلاثی. -

تهران: علمی، ۱۳۷۴.

ته، ۹۹۴ ص. : مصور، جدول، نمودار.

Contemporary Sociological theory.

عنوان اصلی:

واژه‌نامه.

کتابنامه بصورت زیرنویس.

چاپ نوزدهم: ۱۳۹۳.

۱. جامعه‌شناسی - نظریه. الف. ثلاثی، محسن، مترجم. ب. عنوان.

۳۰۱/۰۱

HM

فهرست

بخش اول - مقدمه

۱

فصل یک

۳

زمینه تاریخی نظریه جامعه‌شناسی: نخستین سالها

۵

تشکیلات و نبردهای اجتماعی در تحول نظریه جامعه‌شناسی

۵

انقلاب‌های علمی

۷

انقلاب صنعتی و پیدایش سرمایه‌داری

۸

پیدایش سوسیالیسم

۱۰

دگرگونی مذهبی

۱۰

رشد علم

۱۱

نقش نیروهای فکری در پیدایش نظریه جامعه‌شناسی

۱۱

روشن‌اندیشی و بنیانگذاری جامعه‌شناسی در فرانسه

۲۴

کارل مارکس و تحول جامعه‌شناسی آلمانی

۴۳

خاستگاه‌های جامعه‌شناسی بریتانیایی

۴۹

جامعه‌شناسی ایتالیایی پارتو و موسکا

۵۱

تحولات در مارکسیسم اروپایی در اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم

فصل دوم

۶۰

زمینه تاریخی نظریه جامعه‌شناسی در سالهای بعد

۶۱

نظریه جامعه‌شناختی اولیه آمریکا

۶۱

موضع سیاسی جامعه‌شناسی اولیه آمریکا

۶۲

دگرگونی اجتماعی، جریانهای فکری و جامعه‌شناسی اولیه آمریکا

۶۸

مکتب شیکاگو

۷۵

نظریه جامعه‌شناسی در نیمه نخست سده بیستم

۷۵

طلوع هاروارد، اتحادیه آبی و کارکردگرایی ساختاری

- ۸۳ افول مکتب شیکاگو
- ۸۴ تحولاتی در نظریه مارکسیستی
- ۸۶ نظریه جامعه‌شناسی از میانه سده بیستم تا امروز
- ۸۶ کارکردگرایی ساختاری و فرازونشیب آن
- ۸۷ جامعه‌شناسی رادیکال در آمریکا؛ سی، رایت میلز
- ۸۹ تحول نظریه کشمکش
- ۹۱ زایش نظریه تبادل
- ۹۳ نظریه نمایی و کار اِروین گافمن
- ۹۴ تحول جامعه‌شناسیهای «خلاق»
- ۹۹ ظهور و سقوط نظریه نظامها
- ۹۹ نفوذ جامعه‌شناسی مارکسیستی
- ۱۰۱ چالش نظریه فمینیستی
- ۱۰۳ ساختارگرایی و بعد ساختارگرایی
- ۱۰۴ نوکارکردگرایی
- ۱۰۵ پیوند دادن نظریه خرد با نظریه کلان

۱۱۵ بخش دوم — نظریه‌های عمده

فصل سوم

- ۱۱۷ کارکردگرایی ساختاری، نوکارکردگرایی و نظریه کشمکش
- ۱۱۸ توافق و کشمکش
- ۱۱۹ کارکردگرایی ساختاری
- ۱۲۱ ریشه‌های تاریخی
- ۱۲۳ نظریه قشربندی کارکردی و انتقادهای بر آن
- ۱۲۷ پیش‌نیازهای کارکردی جامعه
- ۱۳۱ کارکردگرایی ساختاری تالکت پارسونز
- ۱۳۴ الگوی کارکردگرایی ساختاری رابرت مرتون
- ۱۵۰ انتقادهای عمده بر کارکردگرایی ساختاری
- ۱۵۶ نوکارکردگرایی
- ۱۵۹ نظریه کشمکش
- ۱۵۹ کار رالف دارندورف

- ۱۶۷ کوششهایی برای آشتی دادن کارکردگرایی ساختاری با نظریه کشمکش
 ۱۷۰ به سوی نظریه کشمکش منسجمتر: کار ژنرل کالینز
 ۱۷۶ به سوی یک نظریه کشمکش مارکسیستی تر

فصل چهارم

انواع نظریه‌های جامعه‌شناختی نو مارکسیستی

- ۱۸۸ جبرگرایی اقتصادی
 ۱۹۲ مارکسیسم هگلی
 ۱۹۴ گئورگ لوکاج
 ۱۹۴ آنری لافون
 ۱۹۷ انتقادهای عمده
 ۱۹۹ حساسیت عملی
 ۲۰۵ انتقادهای بر بنیاد انتقادی
 ۲۱۰ افکار یورژین هارماس
 ۲۱۱ مارکسیسم ساختاری
 ۲۱۵ انتقادهایی بر دیگر نظریه‌های مارکسیستی
 ۲۱۶ اصول اعتقادی مارکسیسم ساختاری
 ۲۱۸ تحلیل دوباره مارکس: کار لویی آلتوسر
 ۲۱۹ نیکوس پولاتراس: اقتصاد، سیاست و تکنولوژی
 ۲۲۶ واکنشهای انتقادی در برابر مارکسیسم ساختاری
 ۲۳۲ جامعه‌شناسی اقتصادی نو مارکسیستی
 ۲۳۵ انحصار سرمایه
 ۲۳۶ کار و انحصار سرمایه
 ۲۳۹ نمونه‌های جدیدتر جامعه‌شناسی اقتصادی مارکسیستی
 ۲۴۴ مارکسیسم تاریخگرا
 ۲۴۷ نظام جهانی نوین
 ۲۴۸ دولتها و انقلابهای اجتماعی
 ۲۵۶ تحولات اخیر: مارکسیسم به عنوان یک بازی نظری

فصل پنجم

نظریه کنش متقابل نمادین

- ۲۶۷
 ۲۶۸

ریشه‌های عمده تاریخی

۲۶۸	عملگرایی
۲۷۰	رفتارگرایی
۲۷۲	تقلیل‌گرایی در برابر برداشت جامعه‌شناختی
۲۷۴	مید: ذهن، خود و جامعه
۲۷۵	ذهن
۲۷۹	خود
۲۸۰	جامعه
۲۸۱	نظریهٔ معاصر کنش متقابل نمادین
۲۸۲	ظرفیت اندیشه
۲۸۲	بعضی و کنش متقابل
۲۸۴	یادگیری معانی و نمادها
۲۸۶	کنش و کنش متقابل
۲۸۷	بهره‌ها و آفرینشها
۲۸۷	خود
۳۰۰	گروهها و جملها
۳۰۲	اصول روش شناختی
۳۰۳	نظر بلومر دربارهٔ روشها
۳۰۶	انتقادهای
۳۰۸	به‌سوی یک نظریهٔ کارآمدتر کنش متقابل نمادین

فصل ششم

۳۲۱	جامعه‌شناسی پدیده‌شناختی و روش‌شناسی مردم‌نگارانه
۳۲۲	همانندیها و تفاوتها
۳۲۵	جامعه‌شناسی پدیده‌شناختی
۳۲۶	افکار آدموند هوسرل
۳۳۰	نظریه‌های آلفرد شویتس
۳۵۴	نمونه‌های جامعه‌شناسی پدیده‌شناختی
۳۶۲	روش‌شناسی مردم‌نگارانه
۳۸۰	انتقادهایی به‌جامعه‌شناسی سنتی
۳۸۳	روش‌شناسی مردم‌نگارانه: یک برنامهٔ بنیادی
۳۸۷	گرایش به‌سوی الزامهای ساختاری

فصل هفتم

نظریه تبادل و جامعه‌شناسی رفتاری

۴۰۲	اسکینر و رفتارگرایی
۴۰۴	جامعه‌شناسی رفتاری
۴۰۸	مفاهیم بنیادی
۴۰۹	تعدیل رفتار
۴۱۲	نظریه تبادل
۴۱۴	هومنز و دورکیم
۴۱۴	هومنز و لوی اشتراوس
۴۱۶	هومنز و لوی اشتراوس
۴۱۸	ساختاری و فرای ساختاری
۴۲۳	ضایای بنیادی هومنز
۴۲۲	انتقادی نظریه هومنز درباره جامعه و فرهنگ
۴۳۴	نظریه تبادل تلفیقی بلاو
۴۴۱	انتقادهایی بر نظریه هومنز در زمینه آگاهی
۴۴۵	منزلت کنونی نظریه‌های رفتاری

فصل هشتم

نظریه فمینیستی معاصر

۴۵۹	مسایل نظری بنیادی
۴۶۱	ریشه‌های مهم تاریخی
۴۶۲	فمینیسم: ۱۶۰۰ تا ۱۹۶۰
۴۶۳	جامعه‌شناسی و فمینیسم: ۱۸۴۰ تا ۱۹۶۰
۴۶۵	انواع نظریه‌های فمینیستی معاصر
۴۶۷	نظریه‌های تفاوت‌های جنسی
۴۷۰	نظریه‌های نابرابری جنسی
۴۷۲	نظریه‌های ستمگری جنسی
۴۸۲	یک نظریه جامعه‌شناسی فمینیستی
۴۹۵	دیالکتیک فمینیستی
۴۹۶	نظم اجتماعی کلان
۵۰۱	نظم اجتماعی خرد
۵۰۳	ذهنیت
۵۰۸	پیوندهایی با انگاره‌های جامعه‌شناختی
۵۱۲	

فصل نهم

تحولات اخیر در نظریه جامعه‌شناسی

۵۲۷	نظریه کنش
۵۲۸	نظریه کنش پارسونز
۵۲۹	اشکالات نظریه کنش پارسونز
۵۳۲	کارهای اخیر در نظریه کنش
۵۳۶	نظریه نظامها
۵۴۱	انتقادهایی از نظریه نظامها
۵۴۳	ساختارگرایی
۵۴۳	روش‌های پان‌شناختی
۵۴۴	ساختارگرایی انسان‌شناختی: کلود لوی اشتراوس
۵۴۹	پارسیسم اختاری
۵۵۲	انواع ساختارگرایی جامعه‌شناختی
۵۵۵	مابعد ساختارگرایی: جیمز میشل فوکو
۵۶۶	نظریه ساختاری
۵۶۹	نظریه ساختاری پست‌مدرن
۵۷۴	نظریه شبکه
۵۷۹	جامعه‌شناسی وجودی
۵۸۲	وجودگرایی و پدیده‌شناسی
۵۸۴	علائق اصلی
۵۸۵	چشم‌اندازهای آینده

فصل دهم

پیدایش یک مسأله اصلی در نظریه جامعه‌شناسی معاصر

۵۹۶	پيوند خرد و کلان: پیدایش یک مسأله نظری اصلی
۵۹۹	نظریه ساختاربندی آنتونی گیدنز
۶۰۰	تلفیق نظریه کنش و شبکه به وسیله یورگن هابرماس
۶۰۲	جامعه‌شناسی چندبعدی جفری الگرتندر
۶۰۸	بنیادهای خرد جامعه‌شناسی کلان
۶۱۰	رهیافت مبتنی بر گزینش معقول در مورد روابط خرد و کلان
۶۱۱	سمپوزیوم سال ۱۹۷۹ درباره آگاهی، کنش انسانی و ساختار
۶۱۲	سمپوزیومهای سال ۱۹۸۳ درباره تحلیل جامعه‌شناسی خرد و کلان

- ۶۱۳ تلفیق کنش و نظام به وسیلهٔ جیمز کلمن
- ۶۱۵ تلفیق انسان‌گرایی و ساختارگرایی
- ۶۱۶ به سوی یک نظریهٔ تبادل تلفیقی تر
- ۶۱۸ نظریهٔ ساختاری کنش
- ۶۲۰ «فردگرایی روش شناختی» ریمون بودون
- ۶۲۱ نتیجه‌گیریها

فصل یازدهم

- ۶۲۴ فرانتز و یک نوع فرانتزی برای تحلیل نظریهٔ جامعه‌شناسی
- ۶۲۵ فرانتز
- ۶۲۷ انواع فرانتزی
- ۶۳۰ افکار تاملی
- ۶۳۲ جامعه‌شناسی به عنوان یک علم چندانگاره‌ای
- ۶۳۴ انگاره‌های عمدهٔ جامعه‌شناسی
- ۶۳۶ به سوی یک انگارهٔ جامعه‌شناختی تلفیقی
- ۶۳۷ سطح‌های واقعیت اجتماعی: مرور بر آثار جامعه‌شناختی
- ۶۴۲ سطح‌های واقعیت اجتماعی: یک الگو

فصل دوازدهم

تلفیق عاملیت و ساختار

- ۶۵۵ مقدمه
- ۶۵۶ نمونه‌های عمدهٔ تلفیق عاملیت و ساختار
- ۶۵۸ آنتونی گیدنز: نظریهٔ ساختاربندی
- ۶۶۷ مارگارت آرچر: فرهنگ و عاملیت
- ۶۷۲ چکیده‌ای از زندگینامهٔ آنتونی گیدنز
- ۶۷۳ پیر بوردیو: ساختمان ذهنی و زمینه
- ۶۷۶ چکیده‌ای از زندگینامهٔ پیر بوردیو

- ۶۹۲ یورگن هابرماس: استعمار جهان حیاتی
- ۷۰۰ تفاوت‌های عمده در کارهای مربوط به رابطهٔ عاملیت و ساختار
- ۷۰۳ پیوندهای میان عاملیت، ساختار و خرد و کلان
- ۷۵۳ چکیده
- ۷۱۳ پرسش‌ها و پاسخ‌ها

فصل سیزدهم

- ۷۱۹ نظریه‌های معاصر دربارهٔ نوگرایی و مابعد نوگرایی
- ۷۲۰ نظریه‌های نوانرگانی و کلاسیک نوگرایی
- ۷۲۲ گونه‌های نوگرایی
- ۷۳۱ جنبه‌های معاصر نوگرایی
- ۷۳۵ عقلانیت، عقلانیت‌زدایی، عقلانیت‌زدایی و آمریکایی شدن
- ۷۴۵ نوگرایی و عصر جدید
- ۷۹۳ طرح ناتمام نوگرایی
- ۷۹۷ چکیده‌ای از زندگینامه یورگن هابرماس
- ۷۵۹ مابعد نوگرایی
- ۷۶۶ نظریهٔ اجتماعی میان‌روانهٔ مابعد نوین: فردرک جیمسون
- ۷۷۴ نظریهٔ اجتماعی افراطی مابعد نوین: زان بک
- ۷۷۸ مابعد نوگرایی و جامعه‌شناسی
- ۷۷۹ چکیده
- ۷۸۰ پرسش‌ها و پاسخ‌ها

۷۸۹

بخش سوم - فصل‌های تازه از چاپ ۲۰۱۱ متن

فصل چهاردهم

- ۷۹۱ نظریه جهانی شدن
- ۷۹۲ نظریه‌های دیگر، چکیده، پرسش‌ها و پاسخ‌ها

- ۷۹۵ نظریه پردازان عمده جهانی شدن در جهان کنونی
- ۷۹۷ اولریخ بک، سیاست جهانی شدن و جهان وطن گرایی
- ۷۹۹ نظر زیگمونت باومن در باره پیامدهای انسانی جهانی شدن
- ۸۰۱ نظریه فرهنگی: تفاوت گرایی فرهنگی
- ۸۰۷ همگرایی فرهنگی
- ۸۰۸ مک دونالدیزه شدن
- ۸۰۹ کارآمدی - محاسبه پذیری
- ۸۱۰ پیش‌بینی پذیرش اعمال نظارت به وسیله تکنولوژی
- ۸۱۱ معقولی‌گرایی - مک دونالدیزه شدن، گسترش گرایی و جهانی شدن
- ۸۱۳ جهانی شدن هیچ
- ۸۱۵ درهم آمیختگی فرهنگی
- ۸۱۸ «چشم اندازهای» آلتورای
- ۸۲۰ نظریه اقتصادی - سرمایه داری برای ملی
- ۸۲۳ امپراطوری
- ۸۲۸ نظریه سیاسی
- ۸۳۲ نولیبرالیسم
- ۸۳۸ نقد نولیبرالیسم - تفکر اولیه کارل پولانی
- ۸۴۰ انتقادهای دیگر به نولیبرالیسم در جهان معاصر
- ۸۴۱ مرگ نولیبرالیسم
- ۸۴۲ نظریه های دیگر - چکیده
- ۸۴۴ پرسش ها و پاسخ ها
- فصل پانزدهم
- ۸۵۱ تحولات پیشگام در نظریه معاصر
- ۸۵۴ نظریه نامتعارف
- ۸۵۵ این نامتعارف چه چیزی است؟
- ۸۵۹ این نظریه از کجا پیدا شده است

۸۶۳	نقد‌ها و راه حل‌های بالقوه
۸۶۵	نظریه‌های انتقادی در باره نژاد و نژاد پرستی
۸۷۲	نظریه کنشگر- شبکه، پسانسان گرایی، پساجامعه گرایی
۸۸۲	نظریه عملکرد
۸۸۶	چکیده
۸۸۸	پرسش‌ها و پاسخ‌ها
۸۹۵	واژه‌نامه انگارسی به فارسی
۹۱۰	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۹۲۵	نمونه (فهرست نام‌ها و کتاب‌ها)
۹۳۵	کتابنامه

www.ketab.ir

پیشگفتار نویسنده

چاپ دوم این کتاب، همزمان با چاپ دوم کتاب نظریه جامعه‌شناسی که سراسر تاریخ این نظریه از دوره قدیم تا معاصر را در بر می‌گیرد، منتشر شده است. اما در این چاپ از کتاب، هرچند که به زمینه تاریخی نظریه جامعه‌شناسی نیز پرداخته‌ایم، اما تأکید اصلی ما بر نظریه معاصر است. همین واقعیت که کتاب کنونی با چاپ اول آن که تنها چند سال پیش منتشر شده تفاوت نمایان دارد، گواه بر سرزندگی نظریه جامعه‌شناسی است. فصل ۱ (سالهای نخست) و فصل ۲ (سالهای بعد) همچنان به بازنگری تاریخ نظریه جامعه‌شناسی اختصاص دارد، هرچند که بسیاری از تحولات اخیر نیز به آن افزوده شده است. بقیه فصلهای این کتاب به مهم‌ترین نظریه‌های معاصر اختصاص داده شده است.

فصل ۳ به بحث درباره کارکردگرایی ساختاری آغاز می‌شود؛ در این فصل، نظریه‌های کارکردی-ساختاری تالکوت پارسونز نیز مورد بازنگری قرار گرفته است. (اندیشه‌های پارسونز درباره نظریه کنش در فصل ۹ مورد بحث قرار می‌گیرد.) در این چاپ، ظهور اخیر نظریه نوکارکردگرایی نیز در فصل ۳ به بحث کشیده می‌شود. فزون بر این، در فصل ۳ این چاپ از کتاب، نظریه کشمکش به عنوان شق دیگر کارکردگرایی ساختاری مطرح می‌شود.

فصل ۴ با انواع اصلی نظریه نوسوسیالیستی سروکار دارد، از جمله، جبرگرایی اقتصادی، مارکسیسم هگلی (با بحث مفصلتری درباره انتقاد گرامشی)، نظریه انتقادی (با بحث مهم و مفصلتری درباره افکار یورگن هابرماس)، مارکسیسم ساختاری، جامعه‌شناسی اقتصادی نوسوسیالیستی (با بحث تازه‌ای درباره کارهای اخیر بوراوین، ایلر و کلاسون)، مارکسیسم تاریک‌گرا و بخش نو و چکیده‌ای درباره ظهور نظریه مارکسیستی بازی. فصل ۵ به نظریه کنش متقابل نمادین و نیز تحولات اخیر آن، مانند بازسنجی اهمیت نظریه‌های اروین گافمن و کار رابرت پرین بانایاگام، می‌پردازد.

فصل ۶ را به جامعه‌شناسی پدیده‌شناختی و روش‌شناسی مردم‌نگارانه اختصاص داده‌ایم. در این چاپ، این فصل با بحث از نظریه‌های آلفرد شووتس آغاز می‌شود. مطالب باجمیع به روش‌شناسی مردم‌نگارانه در نتیجه رواج کارهای تازه، به ویژه کار روش‌شناسی مردم‌نگار بریتانیایی و تحلیلهای گفتگو، در این چاپ دستخوش تغییری اساسی شده است.

فصل ۷ به نظریه تبادل و جامعه‌شناسی رفتاری اختصاص داده شده، بی آنکه تغییری چندانی در مطالب چاپ اول داده باشیم.

فصل ۸، فصل کاملاً تازه‌ای است درباره نظریه فمینیستی که دو متخصص این نظریه، پاتریشیا مدو لینگرمن و ژیل نیبروگ، برنتلی، آنرا نوشته‌اند. تا آنجا که من اطلاع دارم،

نخستین بار است که در یک کتاب درسی نظریه جامعه‌شناسی، فصل کاملی به نظریه فمینیستی اختصاص داده شده است.

فصل ۹ به یک رشته از تحولات اخیر در نظریه معاصر می‌پردازد. در این فصل، توجه ویژه‌ای به ماهیت متغیر نظریه کنش، نظریه نظامها، ساختارگرایی و مابعدساختارگرایی (در این فصل، کار میشل فوکو را طی یک بحث تازه به تفصیل مورد بررسی قرار داده‌ایم)، نظریه ساختاری، بحث تازه‌ای درباره نظریه شبکه و جامعه‌شناسی وجودی، می‌ذول شده است.

فصل ۱۰ فصل کاملاً جدیدی است که به یک تحول نمایان در نظریه جامعه‌شناسی در دهه ۱۹۸۰ می‌پردازد که همان پیدایش کوششهایی در زمینه پیوند نظریه‌های خرد و کلان است. رشته‌های بسیاری از کارهای جامعه‌شناختی در اینجا به بحث کشیده می‌شوند، که مهمترین آنها عبارتند از: نظریه ساختاربندی آنتونی گیدنز، کوشش اخیر یورگن هابرماس برای یکپارچه‌سازی نظریه‌های کنش و نظامها، جامعه‌شناسی چندبعدی جفری الگزندر و کوشش مشابه مایکل هیک در زمینه کاربرد نظریه گزینش معقولانه. این کوشش در جهت پیوند دادن نظریه‌های خرد و کلان، در سال ۱۹۹۰ و بعد از آن نیز، احتمالاً به‌عنوان قضیه مسلط بر جامعه‌شناسی همچنان می‌نشیند. این قضیه به‌تازگی توجه برخی از بهترین نظریه‌پردازان جوان رشته جامعه‌شناسی به خود جلب کرده است.

این کتاب را با یک فصل دیگر که به بحث درباره رهیافت فرانظریه‌ای که مبنای سراسر کتاب است، به پایان می‌بریم. در این فصل، نظریه جامعه‌شناختی مورد بازنگری کلی قرار می‌گیرد.

بسیاری از چکیده‌های زندگینامه‌های جامعه‌شناسان از چاپ پیشین در این چاپ تکرار شده‌اند: رابرت پارک، کارل مارکس، امیل دورکیم، کی. مور، گئورگ زیمل، تالکت پارسونز، آلفرد شوٚتس، رابرت. کی. مرتون، جورج کاسپار هومنز و پیتر براون. این شماره زندگینامه‌ها در این چاپ افزایش یافته است، از جمله چکیده‌های تازه‌ای از زندگینامه‌های این افراد، اگوست کنت، زیگموند فروید، هربرت اسپنسر، پیتیریم سوروکین، سی. رایس، ییزه رابین گافمن، نیکوس پولاتزاس، جسی برنارد و دوروتی اسمیت.

در اینجا باید از پل لنگرمن و ژیل برنتلی به‌خاطر فصل درخشان و راهگشای که درباره نظریه فمینیستی نگاشته‌اند، سپاسگزاری کنم. همچنین از راجر ریتمن و دیوید والت به خاطر کمکی که در چاپ نخست به‌من کرده‌اند و در این چاپ نیز همچنان نمایان است، سپاسگزارم. به‌ویژه از باب آنتونیو سپاسگزارم که در بهبود این چاپ کمکهای فکری سودمندی به‌من کرده است. فرید العطاس در تهیه این چاپ کمک شایانی به‌من نموده و به‌خاطر کشاندن من به سوی چشم‌اندازهای نظری نوین، همیشه مایه خرسندی من بوده است.